

ЧЕДОМИР М. ЛУЧИЋ

УТИЦАЈ ДЈЕЛА ПЕТРА I НА ПОЕЗИЈУ ЊЕГОВОГ НАСЉЕДНИКА

Иако је стваралачка предодређеност Петра II била кључна, несумњиво велики утицај у његовом пјесничком исказу учинили су Симма Милутиновић и Петар Први.

Док је Милутиновић младом Петровићу (понекад и пренаглашено) усмјеравао интересовање за античком хероиком стари Владика је континуирано и увијек брижно пратио његов цјелокупни развој. Покушавао је у младићеву душу уградити мисаоне и људске назоре какве је и сам имао.

Раде Томов није био вишедимензионална личност колико и његов претходник. Своју величину необориво је утемељио на пјесничко-филозофском пољу. Међутим, и тамо је знатан утицај „великог стрица“, у чијем је „окриљу“ израстао, како и Андрић с разлогом примјећује. Захваљујући њему поузданије је закорачио кроз збиљу живота, пијући и „чашу меда“ и „чашу жучи“ истовремено, па и кроз магична беспутишта која надахнутима нуди поезија. Стога ни његови поетски првенци нијесу остали самоникли трагачки почеци већ значајне грађевине (засноване на стричевој логици и народном искуству) као сигурна најава каснијих звјезданих домета.

Петар II је у „Огледалу српском“¹ 1846. године објавио и више пјесама Петра I. Неке као „Шћепан Мали“ је толико проширио да су развученошћу радње изгубиле доста од своје изворности и сензациозности а на квалитету нијесу добиле. Чак је (да ли намјерно?) занемарио аутора, истакавши да „... нема печатана имена тко је ове пјесме скупио...“²

Стога је дошло до погрешних закључака низа истраживача (Т. Ђукића, Д. Вушовића, Ј. Томића и других) који су тврдили

¹ Ч. Лучић: Митрополит Петар I Петровић, Историјски институт Црне Горе, Подгорица, 1991, стр. 169—211;

² П. П. Његош: Огледало српско, Београд, 1951, стр. 9;

да их је састављач „Огледала...“ испјевао. Тек је Никола Банашевић почео разоткривати такву заблуду,³ да би се најзад идентификовале и остале.

Ова чињеница потврђује да се поетско стварање Петра II (нарочито у почетним стадијуму) наслањало на дјело његовог предходника. Констатујући за пјесме да нијесу раније објављиване (или како рече „печатане“) желио их је првенствено „по-народити“, чему је такође тежио и његов стриц.

Можда је (да би у томе био успјешнији) и развлачио радњу на уштрб сентенциозности каква је била карактеристична за пјесме старог Владике. Таквом начину изражавања који згушњава мисли а штеди ријечи он ће се вратити касније.

Минимална су одступања и у погледу истицања одлика главног јунака. Но, док је код Петра I то, скоро увијек, колектив (дакле народ) којему нпр. одаје признање и сам руски цар, као у пјесми „Милорадовић“:

*„Ја се уздам у Бога вишњег
и у мишцу народа српскога,
особито храбра Црногорца...“* итд.⁴

код Петра II се запажа и издвајање појединаца као узора. Нпр. док Петар I каже:

„Није сјенка слога црногорска!“

овај ће ускликнути:

„О Милоше ко ти не завиди“

или,

„Паде Милош чудо витезова“ и сл.

Будничко-дидактички призиви код обојице су препознатљиви као и прихватање јунака само у оквирима моралних регула. Петар I (опет кроз уста руског цара) позива у заједничку борбу,

*„на Турчина сваком душманина
тко не мже прах његових стопа!“*

а његов следбеник то претвара у поклич

³ Н. Банашевић: Пјесма о најстаријој црногорској историји у Пјеванији Симе Милутиновића, Зборник института за књижевност, Београд, 1951, књ. 10, стр. 274—299;

⁴ Његошева дјела, књ. 5, стр. 4, Београд, 1951. — Рукопис (који је идентичан) чува се у Вуковој заоставштини САНУ;

„ до ископа једних или других“

тражећи

„нека буде борба непрестана“,

а све

„за далеко неко поколење“.

Одбрана

„из бијеле куле Роганове“

(у пјесми Петра I „Удар Турака на село Трњине“ (1717. г.) пренесена је у „Горски вијенац“ борбом

„око бјеле куле Радунове“.

Ово није усамљен примјер. У „Горском вијенцу“ су неки од ликова преузели из „Посланица“ Петра I не само мотивски и буквално и стиховано оживљени. Чак се, мјестимично, слаже и ред ријечи, што се не може назвати случајним.⁵

Питање, „има ли вјештицах?“ из „Горског вијенца“ нашло је одговор у посланици, гдје митрополит Петар I каже да је „по свијету ходио“ и „књиге читао“ али нигдје није наишао на тако нешто. Умјесто тога, стихом срочен одговор гласи:

„Нема тога ни у једну књигу!“

Уз ову констатацију се додаје:

„То су бапске приче и мудрости“,

да би се ипак све повезало са подмуклим плановима скадарског паше о завођењу и мућењу по Црној Гори. Ни стари Владика није искључивао нечије зле намере у таквом случају, па ни могућност уплитања страних калкуланата у такве заваде и крво-мућења.

Злочеста снаха из „Горског вијенца“, која се „бјеше помамила“ толико да је „без путах... ништа одржати“, могла би бити било која од оних за које преко посланица сазнајемо да их је хватала „помама“ и „бјежање“ у зарук другима.

Поп Мићо оличава неког од безбожних, а уз то и неуких свецленика кога је Петар I рашчинио ради неспособности и не-

⁵ Детаљније у цит. књизи, Митрополит Петар I Петровић, стр. 195—197;

поштовања црквених правила. Такви су за мито правили услуге злочинитељима, а ови су (лажно се заклањајући иза вјере) могли бити још опаснији јер,

*„ђавола још нијесам гледа
да се попу исповиједао...“*

Сјетимо се само Авакума који под вјерским плаштом мало да не помути народ за своје (или нечије друго) рачуне.

Петар II у Вуку Бранковићу налази синоним издајника грдећи га са „погано кољено“ и слично, насупротив којему је Милош као,

„гром стравични што круне раздраба“.

Смирени митрополит Петар I се не спушта на ниво давања оцјене отпадника. Она је општепозната и сувишна. Издајник се, по њему, сам ружи а зао глас далеко чује. О Бранковићу зна чак и руски цар те поручује:

*„Пак ја јоште имам издајника,
као Срби Бранковића Вука“.⁶*

Владика Данило у „Горском вијенцу“ се не боји „од вражјега ката“ већ „од зла домаћега“.

Колико ли је само пута бојазан „од домаће рати“ поменуто Петар I, тражећи путеве излаза у ситуацијама привидног безизлаза. Његов наслједник је, користећи то мотивационо (а каткад препознатљиво или дословно преузето) стиховано трансформисао. Тиме је код народа надопуњавао оно што није могао ауторитетом какав је био својствен његовом предходнику.

Значи и државнички разлози доприносили су већем наслањању на писано дјело Петра I. Требало је обуздавати иначе тешко обуздиве нарави јер се, како Андрић примјећује, „за црногорска племена, каои за појединце, могло с правом рећи да су сложни само у јуришу на Турчина и само док јуриш траје... Без друге власти осим моралне, засноване на традицији, на црквеном вјеровању, без икакве извршне силе, Петар I се за све вријеме своје дуче и тешке владавине носио не само са Турцима и са биједом него и са народом и самовољом...“⁷ закључује он.

А зар се то значајније измијенило и у доба његовог наслједника? — наравно да није. Стога ако је и преузет стих код Петра II, „Тешко оном’ ко ю вама брижи“, остаје примјерен и за касније у овој земљи гдје се „крсту служи а Милошем живи“.

⁶ Из пјесме „Милорадовић...“

⁷ И. Андрић: Умјетник и његово дјело, Београд, 1976, стр. 72;

Уз урођену и традиционалну даровитост нападајући се још и из дјела тако неисцрпног источника као што је био Свети Владика, Раде Томов је и сам морао остати напојником поколења.

Ако „као тварка коју земља вара“ није могао стећи ореол светитељства, стекао је овоземно признање и генерацијске поклонице. И не само свога рода.

Ово су само неки од примјера који упућују на потребу даље и ширег упоредног проучавања надвремене појаве Петра I и његовог утицаја, како на синовца, наслѣдника и мисаоног великана тако и на многе значајније ствараоце српске, од Љубише и Миљанова до наших дана.

Правећи упоређења намеће нам се размишљање: Да ли се данас одјек подловљенских звона несметано стапа у свеопшту хармонију хиландарско-милешевског и дечанског православља или га ремете нечији прапорци? — Ако су унијатски не би било први пут, као ни да се „бијесна братства истурче“, што изустри Громогласник Горе Црне и седморо Брда, поклоник „хероју тополскоме“ коме му и стриц у сусрет хиташе и загледи са Олимпа српске Спарте и косовска светишта, гдје се, као духовни пастир обједињеног рода желјаше настанити.

Cedomir M. Lučić

L'INFLUENCE DE L'OEUVRE DE PETAR I SUR LA POÉSIE DE SON SUCCESSEUR

E s u m é

Bien que la prédestination créatrice de Petar II fût essentielle, il est certain que Sima Milutinović et Petar ont exercé une grande influence sur son expression poétique. Tandis que Sima Milutinović dirigeait son intérêt, parfois excessivement, vers l'héroïsme antique, le vieil évêque surveillait de près son progrès tout entier. Il essayait d'introduire en âme du jeune homme les vues spirituelles et humaines qu'il avait lui-même.

Petar II publia plusieurs poésies de Petar I dans son «Miroir serbe» (1846) sans mentionner l'auteur. Il voulut probablement leur donner, «une forme populaire, ce qui faisait (vraisemblablement) son prédécesseur.

Même dans la force créatrice de Petar II la grande influence de son oncle est visible. Aussi dans de nombreuses réalisations de poète on remarque l'esprit sentencieux hérité sans parler des inspirations motivées et d'autres inspirations.

Aussi le chef - d'oeuvre de Rade Tomov «Chaîne de montagne» a son point d'appui dans une série d'événements lesquels nous sont connus par l'intermédiaire de la lettre pastorale de Petar I, Les exemples évidents en sont: bru méchante (qui était «devenue furieux»), clerge illettré (comme le pope Mićo), imposteurs (dans les «Lettres pastorales» de Petar I; Avakum), soi-disant socières etc.

Même la stigmatisation des traîtres du peuple serbe dans les oeuvres de l'un et de l'autre est interprétée de la même façon. La différence en est uniquement que Petar II dit des invectives contre les renégats en les traitant «la race méchante» et les qualifie d'autres mots pareils, tandis que son prédécesseur ne descend pas à ce niveau, mais établit la vérité des faits, convaincu que ce sont seulement des actes qui avilissent ou ennoblissent l'homme comme un individu universel et un membre de la communauté humaine. Aussi, le héros principal de Petar I est (presque toujours) la collectivité (peuple) avec quoi on confirme les mots «la concorde des Monténégrins n'est pas une ombre». Quant à son successeur c'est souvent l'individu, mais les principes moraux concernant les héros sont presque les mêmes.

Par conséquent, si on veut mieux comprendre l'oeuvre de Petar II (le plus grand poète serbe et un des plus célèbres poètes slaves) il faut d'abord lire l'oeuvre de son grand oncle Petar I qu'on intitulait de son vivant de Saint-Évêque.